

exemplaria sunt reliqui corrigendi" 1). Gewoonlijk vergeleek men de handschriften der openbare bibliotheken, om in omloop zijnde minder goede exemplaren te verbeteren 2). Zoo werden er ook wat wij zouden noemen kritische uitgaven bezorgd en voor de zuiverheid der opeenvolgende generaties van codices de noodige zorg gedragen.

Hoevele generaties er gesteld moeten worden tusschen de codices, die wij bezitten, en de autographa, hoeveel schakels er zijn in de keten tusschen ons en den auteur, is natuurlijk niet te bepalen, noch in het algemeen, noch in het bijzonder, maar stellig was het getal naar evenredigheid minder dan van gedrukte werken. De oudste exemplaren waren op papyrus geschreven en deze konden gemakkelijk honderd jaar goed blijven, in bijzondere omstandigheden wel twee honderd jaren 3). Het perkament, dat voor het gebruik voor boeken eerst in de 4de en 5de eeuw meer algemeen werd, ofschoon men het voor den bijbel om zijne duurzaamheid en goedkoopte reeds veel vroeger gebruikte, was natuurlijk oneindig veel duurzamer, zoodat het getal van generaties sedert dien tijd om deze reden en ook om het veel minder veelvuldig gebruik zeer veel kleiner is.

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat het bepaalde boekformaat, de bepaalde grootte van een regel en het tellen van het aantal regels dat gewoonlijk geschiedde (want zoowel in de oudheid als in de middeleeuwen werden de afschrijvers naar het getal regels, dat zij geschreven hadden betaald), in hooge mate de nauwkeurigheid bij het afschrijven moest bevorderen 4). Wat dus de wijze van overlevering betreft, ook deze pleit in 't algemeen sterk voor hare betrouwbaarheid.

3^e In de derde plaats wilde ik u wijzen op de overgeleverde geschriften zelve, om de betrouwbaarheid der overlevering aan te toonen. Men kan namelijk den gang der overlevering somtijds gedurende eenige eeuwen nagaan, door eene reeks van handschriften, die alle uit dezelfde bron gevloeid zijn of ook uit verschillende bronnen en vindt dan, dat de wezenlijke veranderingen, en daarmede bedoel ik hier andere woorden of andere buigingsvormen, zeer weinig in aantal zijn, zeker niet meer dan op de 6 regels één woord, terwijl

1) Wattenbach, pag. 266.

2) Bernhardy Grundliniën zur Encyclopaedie der Philologie. Halle 1832, pag. III.

3) Plin. Hist. Nat. XIII, 82.

4) Zie over dit alles Birt, over de Stichometrie bepaaldelijk pag. 206 en vlg.